

МЕТА ТА ПРИНЦИПИ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

PURPOSE AND PRINCIPLES OF ENTERPRISE ECONOMIC SECURITY MANAGEMENT

У статті здійснено теоретичне узагальнення та систематизацію підходів до визначення мети та принципів управління економічною безпекою підприємств. Проаналізовано позиції різних науковців щодо ключових завдань управління економічною безпекою підприємства. Запропоновано авторське визначення мети управління економічною безпекою, яке акцентує на важливості впровадження інноваційних та інформаційних технологій для забезпечення стійкості та конкурентоспроможності підприємства в умовах сучасних загроз. Особливу увагу приділено систематизації принципів управління економічною безпекою. Виділено основні принципи управління економічною безпекою підприємства. Дане дослідження буде корисним для науковців, які займаються питаннями економічної безпеки, а також для керівників підприємств та практиків, що прагнуть удосконалити системи захисту економічних інтересів у мінливих умовах сучасного економічного середовища.

Ключові слова: економічна безпека підприємства, мета управління, принципи управління, управління загрозами, конкурентоспроможність.

The issues of managing the economic security of enterprises are becoming particularly relevant in the context of growing external and internal threats that require enterprises to adopt adaptive and innovative approaches to ensure their sustainability and competitiveness. Therefore, ensuring economic sustainability, protecting resources and maintaining competitive positions in the market is becoming a key task for enterprise managers. The article provides a theoretical generalization and systematization of approaches to defining the purpose and principles of economic security management of enterprises. The positions of various scholars on the key tasks of managing the economic security of enterprise are analyzed in detail. The author's own definition of the purpose of managing the economic security of enterprise is proposed. According to the authors, the purpose of managing economic security of an enterprise is to ensure its protection against internal and external threats by introducing a flexible management system which combines innovative and information technologies, facilitates adaptation to changes in the external environment, and ensures sustainable development and competitiveness. In addition, the article systematizes the basic principles on which an effective system of enterprise economic security management should be based. The following basic principles of enterprise economic security management are allocated: legality, systematicity, efficiency, adaptability, continuity, information adaptability, and complexity. The analysis contributes to filling the scientific gap in harmonizing traditional approaches to economic security by providing an integrated view of sustainability management strategies. The study will be useful for scholars dealing with economic security issues, as well as for business managers and practitioners seeking to improve systems for protecting economic interests in the changing conditions of the modern economic and technological environment. The article is of particular value to those interested in the introduction of innovative and information technologies into economic security management mechanisms.

Key words: economic security of enterprise, management goal, management principles, threat management, competitiveness.

УДК 338.2

DOI: <https://doi.org/10.32782/bses.89-28>

Кравченко М.О.

д.е.н., професор,
Національний технічний
університет України
«Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського»

Немировський Ф.В.

аспірант,
Національний технічний
університет України
«Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського»

Kravchenko Maryna

National Technical University of Ukraine
"Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"

Nemyrovskiy Fedir

National Technical University of Ukraine
"Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"

Постановка проблеми. В умовах сучасної глобалізації та нестабільного економічного середовища, підприємства стикаються з низкою внутрішніх та зовнішніх загроз, які можуть суттєво вплинути на їхню економічну стійкість та конкурентоспроможність. Ризики, пов'язані з посиленням конкурентного тиску, кібератаками, економічною нестабільністю та швидкими технологічними змінами, створюють нові виклики для ефективного управління економічною безпекою підприємств. Традиційні підходи до захисту економічних інтересів підприємств уже не забезпечують належного рівня стійкості в умовах стрімкого розвитку цифрових технологій та інформаційних загроз. Таким чином, актуальною є потреба в розробці комплексних підходів до управління економічною безпекою підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика управління економічною безпекою підприємств привертає значну увагу як науковців,

так і практиків, оскільки ефективне забезпечення стійкості підприємств є ключовим фактором їхньої конкурентоспроможності на ринку. У науковій літературі дослідження з питань економічної зроблено такими науковцями, як Матвієнко-Біляєва Г. Л. [1], Онищенко О. В. [2], Ткачук Г. О. [3], Гринкевич С. [4] та ін.

Таким чином, сучасні дослідження хоча й надають широкий огляд різних аспектів економічної безпеки, потребують подальшого дослідження в контексті чіткого визначення мети та систематизації принципів управління економічною безпекою підприємства з урахуванням сучасних викликів цифровізації та зростання інформаційних загроз.

Постановка завдання. Метою статті є систематизація теоретичних підходів до управління економічною безпекою підприємств та розробка авторського підходу до визначення мети і принципів управління економічною безпекою.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Управління економічною безпекою підприємств є складним і багатограним процесом, що вимагає системного підходу до формулювання стратегічних цілей. Визначення основної мети управління економічною безпекою є критично важливим для ефективної реалізації заходів щодо захисту підприємства від зовнішніх і внутрішніх загроз. Вона забезпечує орієнтири для всіх складових системи управління, формуючи базу для розробки адаптивних і інноваційних стратегій.

Для глибшого розуміння процесу управління економічною безпекою підприємства важливо чітко визначити його головну мету, оскільки саме вона визначає пріоритети й напрями дій у процесі забезпечення безпеки. Основна мета такого механізму може варіюватися в залежності від підходів різних авторів, проте загалом спрямована на збереження стійкості та конкурентоспроможності підприємства в умовах постійних загроз. Розглянемо основні підходи до визначення мети управління економічною безпекою, запропоновані в науковій літературі.

Матвієнко-Біляєва Г. Л. [1] вважає, що головною метою економічної безпеки підприємства є «мінімізація/нейтралізація негативного впливу внутрішніх і зовнішніх загроз на економічний стан підприємства, збереження фінансових, матеріальних, інформаційних та кадрових ресурсів, на основі виробленого і реалізованого комплексу заходів економіко-правового та організаційного характеру». Онищенко О.В., Яценко Н.М., Гончаренко Н.О. [2] відзначають, що головною метою системи управління економічною безпекою підприємства є «попередження кризових ситуацій і мінімізація впливу негативних факторів на діяльність підприємства». У свою чергу, Ткачук Г.О. [3] визначає метою економічної безпеки підприємства «забезпечення захищеності діяльності підприємства від внутрішніх та зовнішніх загроз для реалізації цілей бізнесу». У цих визначеннях акцент зроблено на захисті підприємства від загроз і ризиків, однак не враховано інноваційні та інформаційні аспекти, які можуть допомогти підприємству розвиватися.

Гринкевич С., Когут М., Станкевич М. [4] наголошують, що метою економічної безпеки підприємства являється «забезпечення його стабільного та ефективного функціонування». Суханова А.В. [5] відзначає, що мета економічної безпеки підприємства «полягає в тому, щоб гарантувати і його стабільне та максимально ефективне функціонування сьогодні і високий потенціал розвитку в майбутньому». Авторами зроблено акцент на забезпеченні стабільного функціонування підприємства, але також недостатньо враховано роль інновацій та здатність підприємства адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі.

Труш М.С., Труш О.В., Радзівілов Г.Д., Толюпа С.В. [6] вважають, що основною метою створення системи економічної безпеки підприємства є «забезпечення поточної ефективної діяльності та забезпечення подальшого сталого розвитку підприємства шляхом своєчасного виявлення, мінімізації та попередження внутрішніх і зовнішніх викликів, небезпек, загроз, ризиків».

Зось-Кіор М.В., Дячков Д.В., Павлик Р.В. [7] доводять, що «основна мета економічної безпеки підприємства – це забезпечення захищеності прибутку, одержаного внаслідок діяльності підприємства, тобто основною метою системи безпеки є збереження і захист мети бізнесу, а вже успішне, ефективно та повноцінне вирішення завдань залежить від результативності діяльності системи безпеки підприємства». У цьому підході акцент робиться на захисті прибутку, що на нашу думку є досить вузьким тлумаченням.

Аналізуючи різні підходи, можна відзначити, що більшість авторів акцентують увагу на захисті підприємства від загроз та забезпеченні стабільного функціонування. Проте в сучасних умовах необхідно також враховувати інформаційно-інноваційну складову як важливий елемент економічної безпеки, що дозволяє підприємству адаптуватися до швидких змін, впроваджувати новітні технології та забезпечувати стаке зростання.

На основі аналізу цих підходів науковців пропонуємо власне визначення: *Мета управління економічною безпекою підприємства – забезпечення його захищеності від внутрішніх і зовнішніх загроз шляхом впровадження гнучкої системи управління, що поєднує інноваційні та інформаційні технології, сприяє адаптації до змін зовнішнього середовища, а також забезпечує стійкий розвиток і конкурентоспроможність.*

Для забезпечення досягнення основної мети управління економічною безпекою підприємства необхідно керуватися чіткими та структурованими принципами. Ці принципи виступатимуть фундаментом для побудови ефективної системи управління, забезпечуючи узгодженість дій та спрямованість на мінімізацію загроз і підвищення стабільності діяльності підприємства.

Онищенко О.В., Яценко Н.М., Гончаренко Н.О. [2] виділяють такі принципи системи управління економічною безпекою промислових підприємств: розвитку, адаптивності, єдності, компетентності, економічної доцільності, оперативності, комплексності, законності, безперервності.

Бондарчук Н., Міхійенко Д. [8] пропонують виокремлювати такі основні принципи економічної безпеки підприємства: законність і дотримання балансу інтересів, взаємна відповідальність персоналу та керівництва, взаємодія з органами законодавчої і виконавчої влади.

Кухар О., Кравчик Ю., Бречко О. [9] у свою

Принципи механізму управління економічною безпекою підприємства

Принцип	Зміст принципу
Законності	Забезпечення відповідності всіх процесів і рішень вимогам законодавства і нормативних актів.
Системності	Охоплення всіх аспектів економічної безпеки підприємства у єдину цілісну систему.
Ефективності	Оптимізація витрат і ресурсів для досягнення максимальної вигоди, а також загальна результативність зусиль.
Адаптивності	Здатність системи швидко реагувати на зміни зовнішнього і внутрішнього середовища.
Безперервності	Постійний моніторинг і своєчасне реагування на загрози економічній безпеці без перерв.
Інформаційної адаптивності	Спроможність інтегрувати новітні інформаційні технології та реагувати на інформаційні виклики.
Комплексності	Врахування всіх аспектів і взаємозв'язків у системі управління безпекою.

Джерело: запропоновано авторами

чергу розрізняють такі принципи забезпечення економічної безпеки підприємств: науковість, системність, комплексність, єдиноначальність, колегіальність, плановість, оптимальне поєднання централізації та децентралізації, інформаційна оснащеність, аналіз та поєднання прав, обов'язків і відповідальності.

Іванієнко В.В., Сологуб А.А. [10] стверджують, що основними принципами, на яких повинна ґрунтуватися система управління фінансово-економічною безпекою підприємств, повинні бути: розвиток; адаптивності; єдності; компетентності; економічної доцільності; оперативності; комплексності; законності; безперервності.

Діденко Є.О. [11] обґрунтовує такі принципи механізму економічної безпеки підприємства: пріоритетність, законність, комплексність, координованість, компетентність, доцільність, плановість, системність, відкритість, складність, цілісність, адаптивність, надійність, сталість, корегованість, синергічність.

Лебедко С.А. [12] класифікує принципи економічної безпеки підприємства наступним чином: системності, комплексності, відповідальності, субсидіарності, економічної доцільності, адаптивності, узгодження інтересів стейкхолдерів.

Зось-Кіор М.В., Дячков Д.В., Павлик Р.В. [7] вважають, що основними принципами системи економічної безпеки підприємства є законність, системність, компетентність, економічність, обґрунтованість.

Аналіз наявних підходів науковців дозволяє систематизувати основні принципи та адаптувати їх до сучасних умов, зокрема акцентуючи увагу на інформаційно-інноваційній складовій економічної безпеки підприємства.

Нижче представлені принципи управління економічною безпекою підприємств, які варто виділити на нашу думку (табл. 1).

Отже, запропоновані принципи управління економічною безпекою підприємства формують основу для ефективної реалізації стратегій, спрямованих на забезпечення стійкості та

конкурентоспроможності в умовах динамічного зовнішнього середовища. Їх систематизація та адаптація до специфіки діяльності підприємства дозволяє оптимізувати процеси управління та зменшити ризики, пов'язані з внутрішніми і зовнішніми загрозами. Подальші дослідження в цій сфері можуть сприяти розвитку нових методик і підходів до забезпечення економічної безпеки, що є надзвичайно актуальним в умовах сучасних викликів.

Висновки. У результаті проведеного дослідження визначено, що управління економічною безпекою підприємств є невід'ємною складовою їх стійкості та конкурентоспроможності в умовах постійних внутрішніх та зовнішніх загроз. Аналіз існуючих підходів до визначення мети та принципів управління економічною безпекою свідчить про різноманітність поглядів на цю проблему, проте усі вони акцентують на необхідності комплексного підходу до забезпечення безпеки підприємств.

Подальші можливі напрями дослідження можуть включати глибше вивчення впливу технологічних інновацій на механізми управління економічною безпекою, а також розробку нових методик оцінювання ризиків і загроз, що виникають у контексті глобалізації та цифровізації економіки. Актуальним є також дослідження впливу соціальних і культурних факторів на забезпечення економічної безпеки підприємств, що відкриває нові горизонти для наукових розробок у цій важливій галузі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Матвієнко-Біляєва Г.Л. Економічна безпека сучасного бізнесу в умовах діджиталізації. *Економіка. Фінанси. Право*. 2022. № 4. С. 24–30.
2. Онищенко О.В., Яценко Н.М., Гончаренко Н.О. Роль економічної безпеки у стратегічному управлінні промисловим підприємством. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2022. № 4.
3. Ткачук Г.О. Теоретичні аспекти економічної безпеки сучасного підприємства: наукові підходи до тлумачення базової категорії. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2020. № 29. С. 151–155.

4. Гринкевич С., Когут М., Станкевич М. Еволюція теоретичних концепцій економічної безпеки підприємства. *Економіка та суспільство*. 2023. № 50.

5. Суханова А.В. Основні складові та принципи економічної безпеки аграрних підприємств. *Український журнал прикладної економіки*. 2019. № 2. С. 97–103.

6. Труш М.С., Труш О.В., Радзівілов Г.Д., Толюпа С.В. Механізм управління системою економічної безпеки підприємства. *Моделювання та інформаційні системи в економіці*. 2021. № 101. С. 146–161.

7. Зось-Кіор М.В., Дячков Д.В., Павлик Р.В. Система економічної безпеки підприємства: поняття, принципи, сутність. *Держава та регіони*. 2019. № 5 (110). С. 103–109.

8. Бондарчук Н., Міхійенко Д. Управління економічною безпекою з урахуванням потреб власників. *Підприємство та інновації*. 2020. № 14. С. 14–19.

9. Kukhar O., Kravchuk Y., Brechko O. Digital transformation as a factor in ensuring economic security of enterprises. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2023. № 9 (5). P. 143–152. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2023-9-5-143-152>

10. Іванієнко В.В., Сологуб А.А. Теоретико-методологічні аспекти формування та розвитку системи управління фінансово-економічною безпекою підприємства. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2022. № 4 (37). С. 33–41.

11. Діденко Є.О. Управління економічною безпекою підприємства на основі формування стратегії його безпечного розвитку. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2015. № 5. С. 35–40.

12. Лебедко С.А. Формування механізму забезпечення економічної безпеки транспортних підприємств. *Економіка та держава*. 2017. № 8. С. 89–94.

REFERENCES:

1. Matvienko-Bilyaeva H.L. (2022) Ekonomichna bezpeka suchasnoho biznesu v umovakh didzhytalizatsii [Economic security of modern business in the context of digitalization]. *Ekonomika. Finansy. Pravo – Economics. Finance. Law*, vol. 4, pp. 24–30. (in Ukrainian)

2. Onishchenko O.V., Yatsenko N.M., Goncharenko N.O. (2022) Rol ekonomichnoi bezpeky u stratehichnomu upravlinni promyslovym pidpriemstvom [The role of economic security in the strategic management of an industrial enterprise]. *Mizhnarodnyi naukovi zhurnal "Internauka" – International scientific journal "Internauka"*, vol. 4. (in Ukrainian)

3. Tkachuk H.O. (2020) Teoretychni aspekty ekonomichnoi bezpeky suchasnoho pidpriemstva: naukovi pidkhody do tлумachennia bazovoi katehorii [Theoretical aspects of economic security of a modern enterprise: scientific approaches to the interpretation of the basic category]. *Naukovi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu – Scientific Bulletin of Uzhhorod National University*, vol. 29, pp. 151–155. (in Ukrainian)

4. Hrinkevych S., Kohut M., Stankevych M. (2023) Evoliutsiia teoretychnykh kontseptsii ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva [Evolution of theoretical concepts of economic security of the enterprise]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and society*, vol. 50. (in Ukrainian)

5. Sukhanova A. (2019) Osnovni skladovi ta pryntsyepy ekonomichnoi bezpeky ahrarnykh pidpriemstv [The main components and principles of economic security of agricultural enterprises]. *Ukrainskyi zhurnal prykladnoi ekonomiky – Ukrainian Journal of Applied Economics*, vol. 2, pp. 97–103. (in Ukrainian)

6. Trush M.S., Trush O.V., Radzivilov G.D., Tolyupa S.V. (2021) Mekhanizm upravlinnia systemoiu ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva [Mechanism of management of the system of economic security of the enterprise]. *Modeliuvannia ta informatsiini systemy v ekonomitsi – Modeling and information systems in the economy*, vol. 101, pp. 146–161. (in Ukrainian)

7. Zos-Kior M.V., Dyachkov D.V., Pavlyk R.V. (2019) Systema ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva: poniatia, pryntsyepy, sutnist [The system of economic security of the enterprise: concepts, principles, essence]. *Derzhava ta rehiony – State and regions*, vol. 5 (110), pp. 103–109. (in Ukrainian)

8. Bondarchuk N., Mikhienko D. (2020) Upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu z urakhuvanniam potreb vlasnykiv [Management of economic security taking into account the needs of owners]. *Pidpriemnytstvo ta innovatsii – Entrepreneurship and innovation*, vol. 14, pp. 14–19. (in Ukrainian)

9. Kukhar O., Kravchuk Y., Brechko O. (2023) Digital transformation as a factor in ensuring economic security of enterprises. *Baltic Journal of Economic Studies*, vol. 9 (5), pp. 143–152. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2023-9-5-143-152>

10. Ivaniienko V.V., Sologub A.A. (2022) Teoretyko-metodolohichni aspekty formuvannia ta rozvytku systemy upravlinnia finansovo-ekonomichnoiu bezpekoiu pidpriemstva [Theoretical and methodological aspects of the formation and development of the system of management of financial and economic security of the enterprise]. *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia – Eastern Europe: Economics, Business and Management*, vol. 4 (37), pp. 33–41. (in Ukrainian)

11. Didenko E.O. (2015) Upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu pidpriemstva na osnovi formuvannia stratehii yoho bezpechnoho rozvytku [Management of economic security of the enterprise on the basis of formation of the strategy of its safe development]. *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini – Formation of market relations in Ukraine*, vol. 5, pp. 35–40. (in Ukrainian)

12. Lebedko S.A. (2017) Formuvannia mekhanizmu zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky transportnykh pidpriemstv [Formation of the mechanism for ensuring the economic security of transport enterprises]. *Ekonomika ta derzhava – Economy and state*, vol. 8, pp. 89–94. (in Ukrainian)